

ממדרן רבינו הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

פרשת יתרו תשפ"ד

• תורת חמד | מענייני הפרשה •

• ווי העמודים וחשוקיהם •
שאלה משולחנו של מרן שליט"א

שכר פועל ובא לשלם לו אך אין לפועל עודף, האם יתן לו שטר גדול

שאלה. נסעתי עם נהג מונית, ובהגיעי ליעד, המונה הראה על 35 שקל, שלפתי לו שטר של מאתיים שקל וביקשתי עודף. הנהג התרגז ואמר שאין לו עודף אלא שאשלם בכסף קטן. אך אני אמרתי שזה הכסף היחיד שיש לי. אז השיב הנהג, בסדר, תביא את המאתיים ותרשום את הפרטים שלי, ואהיה חייב לך עודף ובהמשך אחזיר לך את הכסף. אני השבתי לו, אדרבה, אם אין לך עודף, תרשום אתה את הפרטים שלי, ואני יהיה חייב לך 35 שקל, תבוא בהמשך לביתי ואתן לך את הכסף. מה הדין בכל כה"ג שאדם שכר פועל ואין לפועל עודף, האם הוא צריך לתת לו כסף גדול, או שאולי הפועל צריך לדאוג לעודף, ואם אין לו הוא המפסיד.

תשובה. בחשוקי חמד עמ"ס בכורות (דף מט ע"א) נשאלנו בלווה שפורע חובו למלווה ומביא שטר גדול ולמלווה אין עודף, האם חייב ליתן למלווה את השטר הגדול. והבאנו מהדברי יחזקאל (סימן יג סק"ג) שכתב דמהשבת אבידה למדים שאין חייבים להוציא חומש עבור מצוות שבין אדם לחברו, דכתיב 'אפס כי לא יהיה בך אביון', ולכן אין הלווה צריך לשלם לו כלום, משום שעל מצוה שבין אדם לחברו אין חייב להפסיד כסף עבור כך, וכיון שכסף ההלוואה הגיע אליו בהיתר והוא מוכן ורוצה להשיב, ורק למלווה אין עודף, א"כ מאי הוה ליה למיעבד [ועוד דהוי גלגל החוזר, דאם יתן השטר הגדול, המלווה יהפך ללווה ויתחייב להשיב את היתרה וליתן לו את כל הכסף, ולכן נאמר שישאר הכסף אצל הלווה מלכתחילה].

אמנם בענייני יש לומר, דלמרות שגם תשלום שכר שכיר הוא מצוה שבין אדם לחברו וא"כ א"צ להוציא כסף בשביל תשלום המצוה, מכל מקום היה מקום לומר שכן חייב, כיון שנאמר בפסוק 'ואליו הוא נושא את נפשו', כי ממונו של אדם הוא נפשו וכאילו נוטל נפשו של הפועל ונפשות ביתו, ראה באריכות בזה הקדוש (פרשת קדושים דף פד ע"ב).

אמנם לכאורה יש לדון שאולי א"צ לתת את השטר הגדול לנהג, משום שכתב החפץ חיים בספרו אהבת חסד (ח"א פרק ט אות יא) דאם בעת שהפועל תבעו לא היה לו מעות, ואח"כ השיג בעה"ב מעות קודם שעבר הזמן, מחוייב להוליך לפועל את המעות, או להודיעו שיבוא וישול מעותיו, כדי שלא יעבור על בל תלין. וכתב שם בנתיב החסד (ס"ק לא) דבעצם מה שמודיעו די בזה שאינו עובר עוד על 'בל תלין' אם מתעצל השכיר לבוא ולקחת את מעותיו, דלא מצאנו שיצטרך בעה"ב להוליך המעות לביתו של הפועל, אלא השכיר צריך לילך וליטול מעותיו, ועיקר קפידת התורה היא שבעה"ב מעכב הפרעון אצלו, ולא כשמצריך את השכיר לבוא אליו לקחת את מעותיו, עכ"ד. ולכאורה משמע שעל בעה"ב מוטל רק לתת לו את האפשרות להביא את הכסף, אבל הטירחא מוטלת על הפועל, וגם בעניינו, הנוסע במונית הרי מביא לו כסף, ומוטל על הנהג להביא את העודף כדי לפרוט.

אלא שאפשר לדחות, שאולי אה"נ ועל הפועל מוטל הטירחא לבא לקחת את הכסף, אבל באופן שיש לבעה"ב שטר גדול, א"כ ממה נפשך, אם זה נחשב שיש לו כסף הרי הוא מחוייב ליתנו לפועל, והפועל כבר ישיב לו את הכסף, ואם חשבי שאין לו כסף, הרי מוטל על בעה"ב להשיג כסף כדי לשלם לפועל.

אך הנה מצינו בח"ח בפתחה להלכות שכר שכיר שכתב בזה"ל: 'עוד ראיתי לחבר אל ההלכות דין תשלומי שכר שכיר, מפני שהוא דבר העומד ברומו של עולם, שיש על זה כמה וכמה לאוין מפורשין בתורה, ויש בני אדם מולזלין בהם בעוה"ר, ונקל להם לאחור את התשלומין בשביל איהו סיבה קלה, כגון שמתעצל לילך ליקח את ממונו שהניח ביד אחרים, או לילך ולפרוט את המטבע הגדולה שיש לו בשביל לשלם להשכיר בזמנו, עכ"ל.'

ולכאורה משמע שאם יש לו מטבע גדול אינו חייב להביא את זה לפועל, אלא רק אם מתעצל ללכת ולפרוט אז יש עליו טענה, ואם באמת היה חייב להביא את המטבע הגדולה לפועל, אם כן היה צריך הח"ח שגם אם אינו פורט עובר כל שלא נתן לו את השטר הגדול. אמנם אפשר לדחות, דיתכן ובאמת אה"נ וצריך בעה"ב ליתן לו את השטר הגדול, אבל הח"ח ידע שבני אדם לא יעשו כן ולא יתנו את השטר הגדול, ולכן כתב שלפחות לא יתעצלו לפרטו כדי שישלמו לפועל בזמנו, ולא יעבור על איסורים.

כמו כן יש מנהג המדינה שעל נהגים להחזיק עודף עבור הנוסעים, ואם אין להם עודף, הנוסעים אינם צריכים לשלם אלא על הנהג לדאוג לעודף ואז ישלמו. אולם גם לצד שאין צריך ליתנו לפועל, היינו שאם לא נתן לו אינו עובר על בל תלין, אבל בודאי שהוא מפסיד מצות עשה של 'ביומו תתן שכרו', ומצוה זו גדולה היא עד למאד כמו שכתוב בזה"ק, ולכן נראה שאם הנהג הוא אדם נאמן כדאי לו לתת את השטר הגדול, ומסתבר שבתוך זמן קצר יחזיר לו הנהג את העודף.

וישמע יתרו כהן מדין חותן משה את כל אשר עשה אלוקים וגו' (שמות יח, א). נתקשו רבותינו כיצד אפשר לכות את יתרו בשם 'כהן מדין' שהוא כינוי גנאי של כומר לע"ז, ובפרט דאיתא בשו"ע (ח"ו סימן רכח ס"ד) כיצד הוא אונאת דברים וכו' אם היה חברו בעל תשובה, לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים וכו'. והשיבו עפ"ד הגמרא בזמא (דף פו ע"ב) אמר ריש לקיש גדולה התשובה שזדונות נעשות לו כזכויות, ולכן לאחר שחזר יתרו בתשובה זה כבוד לכנותו בשם 'כהן מדין'. ולמעשה נראה שאם רוצים לכות בעל תשובה בכינוי בשם או בתפקיד שהיה קודם שחזר בתשובה, זה תלוי באדם עצמו, דאם הוא לא מתבייש אלא גאה בזה א"כ מותר להמשיך לכנותו, אבל אם הוא מתבייש בזה בודאי אסור דהוה אונאת דברים.

לא תיגע בו יד כי סקול יסקל או ירה ארץ ירה ארץ בהמה אם איש לא יחיה, במשון היובל המה יעלו בהר (שם יט, יג). נשאלתי בראובן שקנה גביע של צדיק מפורסם, ולאחר מכן נודע לו שהמוכר לקח הגביע והתיכו ועשאו מחדש, וטוען דהוי מקח טעות דכיון שהתיכו א"כ פנים חדשות באו לכאן ואינו הגביע של הצדיק. והשבנו דהנה פירש"י כאן דהיובל הוא שופר של איל, ושופר של אילול של יצחק היה. והקשה הרמב"ן דהרי אילול של יצחק הקריבו אברהם לעולה והקרנים והטלפים הכל נשרף בעולות, ותיריך דאולי גיבל הקב"ה עפר קרנו והחזירו למה שהיה. חזינו דהגם שאילול יצחק נהפך לאפר ורק אח"כ חזר להיות שופר, מ"מ נחשב אילול של יצחק, ואולי ה"ה כאן דאע"פ שהגביע של הצדיק הותך, מ"מ עיון שוהחזר לגביע א"כ נחשב גביע של הצדיק. אך יעויין בדובב מישרים (ח"ד סי' עה) דהעיר מדברי הרמב"ן למה דיבק שבירי שופרות בעצמו השובר פסול (ר"ה דף כז ע"א ובריטב"א שם), ותיריך דכאן שאני שהיה זה ע"י הקב"ה בעצמו וזה בריה חדשה ושופר אחד ממש. ולפי"ז הכ"נ הקב"ה גיבל ועשאו למה שהיה מקודם, משא"כ בשר ודם שמתין ויוצק הגביע מחדש, אולי נחשב גביע חדש ואיבד את מעלת הגביע של הצדיק, וצ"ע.

ויום השביעי שבת לה' אלוך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך (שם כ, י). בשו"ת אחיעזר (ח"ג סימן פא אות כג) הביא את קושייתו המפורסמת של המוצל מאש' למה לי קרא דבנך, תיפוק ליה מצד איסור ספיה, דכשם שאסור לספות לקטן לעשות כל איסור שבתורה כך אסור לספותו לאיסור חילול שבת, יעו"ש. ונראה ליישב דנפ"מ להפוסקים דתוספת שבת מן התורה, א"כ באופן שהאב קיבל שבת ובנו לא קיבל, והאב מצווה לבנו לעשות מלאכה, דמצד ספיה אינו עובר כיון שהבן עדיין לא קיבל ע"ע שבת ואין האב צריך לשמור על בנו שלא יעשה מלאכה, ולזה באה התורה להוסיף באיסור 'בנך' דהחייב מוטל על האב, וכמו שמצווה על שביתת בהמתו דאסור לו לעשות מלאכה עם בהמתו כך לגבי בנו ובתו, ואם האב או האם קיבלו שבת צריכים הם לשמור שגם הבן לא יחלל אע"פ שעדיין לא קיבל שבת, ודו"ק.

בימים אלה נמשכת מלחמת הקודש של רבינו בעיר רמת גן נגד חילולי השבת, ובשבע האחרון התפרסמו דברים נוקבים שאמר רבינו לאחד מחשובי הרבנים הספרדיים בבני ברק, המוסר שיעורים בעיר רמת גן ובעל השפעה גדולה, אשר רצה לשמוע בעצמו מפי רבינו את דעתו בעניין התמיכה לבחירות הקרובות. בדבריו הנחרצים אמר רבינו כי ראש העיר הנוכחי רצה לפטור חנויות ממס אם יפתחו בשבת, והוא נקרא "עוכר ישראל". כשנשאל על כך שישנם נציגים שומרי תורה ומצוות בעירייה אשר משתפים פעולה בשב ואל תעשה בשתיקה, אך למעשה הם מיעוט בכל הקואליציה, השיב רבינו: "לא חשוב כמה שהוא, אם אני גר בעיר ואני שותק, אני חבר שלו... אני חייב לצעוק, אני צועק ואומר להם, רבותי, מה הוא עושה בהנהלת העיר, הוא נותן כספים לכל מי שהולך יחד איתו ומצביע בעדו. מי שלוקח את הכסף לדעתי יירשם בין אלה שעוכרי תורה. חייבים לצעוק. איך אני צועק? אני צועק ומכריז, אני ניצבתי בראש מפלגה שאני נלחם בעד השבת, ומי שבא נגד השבת אני אלחם בו בכל הכח שיש לי, כמה כח יש לי? אני לא יודע... אבל אני צועק... מה יהיה? מי שמתלווה אלי ומצביע בעד מי שאני אומר, הוא לא יענש", ע"כ דבריו החריפים של רבינו שהדהדו ברחבי העולם.

ביום שיש נכנסו למעונו של רבינו נציגי 'דגל התורה' בעיריית בני ברק, יחד עם איש אמונו של רבינו הרב מנחם שפירא, להתיעצות וברכה בענייני השעה. כאשר ברשימת המעמד נערך שו"ת הלכתי מרתק בענייני הקהילות בעיר ב"ב, כשאת השאלות הציג קמיה רבינו תלמידו ומקורבו הגרמ"ב זילברברג שליט"א (רבה של שיכון ה', ב"ב), במהלך הדברים שיחזר רבינו את תקופת הקמת שכונת 'רמת אלחנן' והיסודות עליהם השותתה השכונה (ניתן לראות את הדברים בגליון 'קול ברמה', גליון 389). השאלות והתשובות הוסרטו ופורסמו במלואם בציבור לקראת הבחירות העירוניות הקרובות א"ה.

ביום ראשון י"ח שבט, יום היארצייט להרבנית הצדקנית מרת עליזה שושנה ע"ה אשת חבר ליבדלחט"א רבינו, עלה רבינו לקברה בבית"ח של נציבי ישיבת פוניבז' יחד עם כל בני המשפחה, לאחר אמירת פרקי התהלים ותפילת 'קל מלא רחמים' נשא רבינו דברים קצרים לזכרה, בעודו מקדים ואומר כי עקב הקור הגדול א"א לעכב את הציבור, בדבריו סיפר על הרבנית ע"ה שכאשר שימשה כמורה בבית ספר בחולון, התעקשה בהפסקות הקצרות בין השיעורים לאכול פת דווקא, ולא הבינו מדוע, עד שדחק בה המנהל וגילתה לו את הסוד, שרוצה לקיים מ"ע של כיבוד אב, כאשר אומרת בברכת המזון 'הרחמן הוא יברך את אבי מורי', ולכן כדאי להתאמץ קצת כדי לברך את אביה. רבינו סיים 'תודה רבה לכל מי שבא פה, המון זכויות יש לה, הקב"ה יעזור לכל מי שבא פה להפקד בכל טוב סלה'.

לקראת יום השנה לפטירת מרן הגר"ח פלאגי"צ זצ"ל (שחל בשבת, י"ז שבט), ביקש רבינו מתלמידו הרב שלמה זביחי, רבה של יהדות 'משהד' ורב ארגון 'תפארת רפאל' אשר נוסע מדי שנה לטורקיה להילולת הגר"ח פלאגי"צ הקבור באיזמיר, וגם השנה למרות המצב הבטחוני הודיע לרבינו שישע, רבינו ביקש לשגר עמו רבינו שיגר עמו 'קוויטל' מיוחד בו, בו כתב כך (כפי שהתפרסם בגליון 'קול ברמה', גליון 389): 'ו' שבט תשפ"ד, לרבינו רבם של ישראל רבי חיים פלאגי, את תורתך אנו לומדים, והנהגות שלך הם לנו למאור עינינו, הפל תחינתך לפני אבינו שבשמים להסיר מעם ישראל חרב ויגון ואנחה, ונזכה לראות בשבוע ה' ציון, הקטן יצחק בן רחל זילברשטיין'. בתיעוד מקברו של הגר"ח פלאגי, נשמע הרב זביחי עומד ומתפלל: 'רבינו חיים פלאגי, אני שליח של מוריני ורבינו עטרת ראשנו הרב יצחק זילברשטיין, רבה של רמת אלחנן, אחד משרידי הפליטה שיש לנו בדור הזה, שהוא ביקש להודיע שלומדים את תורתך בעז"ה, ואת הנהגותיך נקיים בשכונה ובקהילה וכל עם ישראל, שהקב"ה יאריך ימינו בטוב ושנותינו בנעימים, הוא וכל צאן מרעיתו וכל הקהל הקדוש בשכונת רמת אלחנן בעיר הקודש בני ברק, וכל עם ישראל, שהקב"ה ימלא כל משאלות ליבנו לטובה ולברכה, ויתקיים בנו מאמר הכתוב ואתם הדבקים בה' אלוקים חיים כולכם היום, אמן'.

אחודה נא חידה

כיצד יתכן שהלם חלום, וצריך להתענות עבורו ארבע תעניות?

(התשובה לחידה, א"ה בשבוע הבא, החידה באדיבות ידידינו הרב ארו חזני שליט"א)

תשובה לחידה משובע שעבר: איך יתכן שאדם יחסיר רק אות אחת מהברכה שמברך, ולא יצא ידי חובתו? **תשובה.** בגמרא (ברכות דף לח ע"א) נחלקו רבנן ורבי נחמיה, דדעת חכמים שמברכים לפני אכילת לחם 'המוציא לחם מן הארץ', ורבי נחמיה חולק שאומר 'מוציא לחם מן הארץ' בלי אות ה' לפניה, ואמרינן בגמ' (שם ע"ב) דהלכתא המוציא לחם מן הארץ דקיי"ל כרבנן. והתוס' שם (ד"ה והלכתא) הביאו בשם הירושלמי טעם נוסף לברך 'המוציא', שעי"ז לא יבוא לערב את האות מ' שבסוף תיבת 'העולם' עם האות מ' שבתחילת תיבת 'מוציא' (וישמע תיבה אחת ארוכה), אלא האות ה' מפרידה ביניהם, יע"ש. וכתב המאירי שם דבדיעבד אם אמר 'מוציא לחם מן הארץ' יצא יד"ח, וכן הביא הט"ז (או"ח סימן קסז סק"ד) בשם זקנו, וכן פסק המש"ב (שם סקט"ז). אך דבר חידוש הביא בספר 'שערים המצוינים בהלכה' (ברכות שם) מפסקי הלכות ברכות לרבינו יוסף בן פלט זצ"ל (נדפס בספר הפרדס לרש"י, סימן מא) שכתב, שהוא ונזקק מפי חבורה המוציא לחם, אם יברך **לכתחילה** מוציא לחם מן הארץ, לא יצא ידי חובתו הדיו משנה בזמניו ממטבע שטבעו חכמים בברכות, והוא חידוש.

לקבלת העלון, פסקי הלכה, ועדכונים ממדרן שליט"א,
ניתן להרשם במייל a0527642209@gmail.com, ובפלאפון הנ"ל,
או בכתובת מייל 3126877@gmail.com ובפלאפון 0533126877.

חטפו את רכבו ודרסו בו יהודים, האם צריך כפרה?

שאלה. יהודי שומר תורה ומצוות, שהגיעו מחבלים ארוכים ימ"ש וחטפו את רכבו בעל כרחו, ועשו פיגוע דריסה רח"ל והרגו ופצעו יהודים רבים. האם בעל הרכב צריך כפרה, שכן על ידי רכבו הגיע לעולם אותו אסון קשה, ואמרו חז"ל (שבת דף לב ע"א) שמגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב. או דלמא, מאחר וזה היה באונס גמור, שהמחבלים השתלטו על הרכב ובעל כרחו לקחוהו ודרסו בו יהודים, אינו צריך שום כפרה.

תשובה. נאמר בפרשת בשלח (שמות יד, ז) 'ויקח שש מאות רכב בחור, וכל רכב מצרים ושלשישים על כולו', ופירש רש"י: 'ומהיכן היו הבהמות הללו, אם תאמר משל מצרים הרי נאמר וימת כל מקנה מצרים, ואם תאמר משל ישראל והלא נאמר וגם מקננו ילך עמנו, משל מי היו, מהירא את דבר ה'. מכאן היה רבי שמעון אומר כשר שמצרים הרוג, טוב שבנחשים רצוין את מוחו', ע"כ. **כלומר,** שרבי שמעון הוכיח מכאן שגם כשר שבמצרים (שהיה ירא מדבר ה' והניס את מקנהו במכת ברד לבתים), צריכים להרגו, שכעת יצא לרדוף עם בהמות אלו אחרי בני ישראל.

וצריך ביאור, מנא לן שאותם מצרים נתנו את הבהמות ברצון, הרי יתכן שפרעה לקח מהם הבהמות בעל כרחם, שכן היא הדרך בשעת מלחמה להחרים מהאזרחים את כל הסוסים והרכבים עבור צורך המלחמה, וא"כ הם היו אנוסים, ומה הראיה שכשר שבמצרים הרוג.

וביאר הגאון רבי משולם דוד הלוי סולובייצ'יק זצ"ל (בשיעוריו עה"ת, ח"א עמוד רפא): 'ונראה דהפשט בזה, דאף מצרי שנטלו ממנו בעל כרחו את רכבו לרדוף אחר היהודים, מ"מ חשיב שבאה תקלה על ידו, כעין שמצינו בבהמה שנעשית בה עבירה שנהרגת משום שבאה תקלה על ידה אף שאין זה לרצונה, והוא הדין מי שנטלו ממנו רכבו וסוסו לרדוף אחרי ישראל. והנה אם היה המצרי מן הכשרים לא היתה כזו תקלה מזדמנת על ידו, שישתמשו ברכבו לרדוף אחר עם ישראל, ועל כרחך שאף הוא אינו נקי כפיים בענין זה ורצונו הוא שירדפו אחרי ישראל להרגם, ועל כן באה תקלה זו על ידו, ושפיר אמר רבי שמעון שגם כשר שבמצרים הרוג... הרי דמייירי גם באותם שהיו אנוסים על כך, ומ"מ הם נתבעים על כך שבאת תקלה על ידם, שאילו היו כשרים לגמרי לא היה דבר זה מזדמן להם', ע"כ דבריו.

ומבואר דגם מצרי שבאו ולקחו ממנו בעל כרחו את סוסו כדי לרדוף בזה אחרי היהודים והיה אנוס ממש, מכל מקום נחשב שבאה תקלה על ידו, כי אם היה כשר לגמרי לא היה דבר זה מזדמן לו. ואולי גם בענינו, אם באו ולקחו ממנו את רכבו בעל כרחו כדי לדרוס בו יהודים, למרות שהיה אנוס ממש, מכל מקום נחשב שבאה תקלה על ידו, כי אם היה כשר לגמרי לא היה דבר זה קורה ברכבו, ואולי צריך כפרה.

אמנם נראה דיש לחלק, דהמצרים שמחו במפלת היהודים, כמו שנאמר (שמות יא, ה) למה לקו בני השפחות, שאף הם היו משעבדים בהם ושמחים בצרתם. הרי שכל המצרים שמחו בצרתם של ישראל, ולכן אף שלקחו את הבהמות בעל כרחם מ"מ שמחו בצרתם ויש להם להיענש על זה שבדיעבד שמחים שבהמתם רדפה אחר היהודים. מה שאין כן בענינו יהודי זה שגנבו את רכבו ועשו בו פיגוע אינו שמח כלל בזה, ורק עומד וצווח על שכן אירע לו ועל זה לא מגיע לו עונש ולא צריך כפרה [ובפרט, דגם בבהמה שנהרגת משום שבא על ידה תקלה (עיין סנהדרין דף נד ע"ב), לא מצאנו שהבעל הבהמה צריך כפרה, וצ"ל כנ"ל דכיון שאינו שמח בזה והוא מצטער על שאירע בבהמתו תקלה כזו, ממילא א"צ כפרה].

ברכת מזל טוב

לאיש חי רב פעלים, נאמנו ומקורבו של מרן רבינו שליט"א
הרב מנחם שפירא שליט"א
לרגל הולדת נכדתו, בן לחתנו הרב זימן ליבוביץ שליט"א,
יתן ה' ויזכה לראות רוב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציו, אמן ואמן!

ניתן להאזין להקלטות ופסקי הלכה המתעדכנים מדי יום
ממרן רבינו שליט"א, וכן שיעור יומי בהלכות שבת ועוד,
בין שיח יצחק,
072-380-9348 או 04-376-0582

מדי ערש"ק יעודכן בקו האם ישרה מרן שליט"א בשבת הקרובה ברמת אלחנן